

11. Гоблик В. В., Щербан Т. Д. Методи дослідження в економіці: від теорії до аспірантської практики // Ефективна економіка. – 2025. – № 8.

REFERENCES

1. Bazylevych, V.D. (2020) *Metodolohiia naukovykh doslidzhen (Methodology of Scientific Research)*. Kyiv: KNEU.
2. Kuhn, T. (2012) *The Structure of Scientific Revolutions*. 4th edn. Chicago: University of Chicago Press.
3. Creswell, J.W. (2018) *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 5th edn. Thousand Oaks: SAGE Publications.
4. Melnyk, A.V. (2021) *Orhanizatsiia naukovoï diialnosti aspirantiv (Organization of Scientific Activity of PhD Students)*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv.
5. Beck, K. and Andres, C. (2018) *Agile Software Development: Principles, Patterns, and Practices*. Boston: Addison-Wesley.
6. Natsionalna rada z pytan rozvytku nauky i tekhnolohii (2023) *Nauka v Ukraini v umovakh voiennoho stanu (Science in Ukraine under Martial Law)*. Kyiv.
7. European Commission (2023) *European Research Area Report 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
8. Zatserkovnyi, V.I., Tishaiev, I.V. and Demydov, V.K. (2017) *Metodolohiia naukovykh doslidzhen (Methodology of Scientific Research)*. Nizhyn: Nizhyn Mykola Gogol State University.
9. Antoniuk, V.S., Polonskyi, L.H., Averchenkov, V.I. and Malakhov, Yu.A. (2015) *Metodolohiia naukovykh doslidzhen (Methodology of Scientific Research)*. Kyiv: NTUU "KPI".
10. Chmylenko, F.O. and Zhuk, L.P. (2014) *Posibnyk do vyvchennia dystsypliny "Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen" (Guide to the Course "Methodology and Organization of Scientific Research")*. Dnipro: RVV DNU.
11. Hoblyk, V.V. and Shcherban, T.D. (2025) 'Metody doslidzhennia v ekonomitsi: vid teorii do aspirantskoi praktyky' (*Research Methods in Economics: From Theory to PhD Practice*), *Efektyvna ekonomika*, (8).

УДК 159.964.

ПРОГРАМА СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ БУЛІНГУ В МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Гоблик В.В.

SOCIOLOGICAL RESEARCH PROGRAM ON BULLYING IN THE YOUTH ENVIRONMENT

Hoblyk Volodymyr

Стаття присвячена розробці програми соціологічного дослідження булінгу в молодіжному середовищі. Визначено концептуальні засади, форми, мотиви та суб'єктів булінгу, обґрунтовано методологічні підходи й операціоналізацію понять. Робота слугує основою для емпіричних досліджень і розробки превентивних заходів.

Ключові слова: булінг, молодіжне середовище, програма дослідження, соціологія насильства, агресивна поведінка, операціоналізація.

The article presents a comprehensive program for conducting sociological research on bullying in youth environments. Bullying is examined as a complex socio-psychological phenomenon, characterized by repeated aggression, systematic harassment, and a power imbalance between the aggressor and the victim. The study emphasizes the conceptual foundations of bullying, identifying its key characteristics, forms of manifestation—both direct (physical or verbal aggression) and indirect (social exclusion, spreading rumors)—and motivational factors driving aggressive behavior among adolescents.

The proposed research program outlines methodological approaches for operationalizing the concept of bullying, classifying subjects into aggressive, anxious, and passive types, and analyzing their motives and behavioral patterns. It provides guidelines for designing empirical data collection tools, including sociological surveys, interviews, participant observations, and focus group discussions, ensuring a systematic and ethical approach to studying the phenomenon. By presenting a structured framework for examining bullying, the program establishes a scientific basis for future empirical investigations, enabling researchers to analyze social, psychological, and educational mechanisms underlying bullying. Furthermore, the findings from such research are expected to inform the development of effective preventive and intervention strategies in educational institutions and youth communities, contributing to the creation of safer and more supportive social environments.

Keywords: bullying, youth environment, research program, sociology of violence, aggressive behavior, operationalization, adolescent psychology, social dynamics.

Булінг є відносно новим поняттям у сучасному науковому та соціальному дискурсі. Із побутового визначення воно трансформувалося у міжнародний термін, що охоплює різні соціальні, психологічні, педагогічні та юридичні аспекти. У перекладі з англійської «bullying» означає цькування, залякування, переслідування, і в наукових трактуваннях розглядається як тривале фізичне або психологічне насильство над особою, що не може себе захистити, або як свідоме переслідування з метою встановлення влади над іншими.

Актуальність дослідження визначається його соціально-психологічними наслідками. Булінг формує деструктивні міжособистісні ієрархії, спричиняє розвиток агресивної поведінки та соціальну ізоляцію окремих індивідів, що вимагає системного аналізу для розробки ефективних превентивних стратегій у молодіжних і шкільних колективах. Булінг у науковому дискурсі розглядається як складне соціально-психологічне явище, що охоплює тривале і систематичне цькування або агресивну поведінку індивіда чи групи щодо іншого індивіда, який не здатен ефективно захистити себе в конкретній соціальній ситуації [1]. Підхід до цього явища передбачає аналіз його сутнісних ознак, форм прояву та соціальних механізмів, що визначають поведінкові моделі булінгу [2].

У сучасній українській та зарубіжній літературі булінг трактується з урахуванням його соціально-психологічної природи та правових наслідків. Дослідники зазначають, що булінг супроводжується дисбалансом влади, у якому один учасник систематично завдає шкоди іншому, причому ця поведінка повторюється у часі і має виражений негативний ефект на жертву та соціальне середовище групи [3]. Поряд із булінгом у наукових дослідженнях окремо

виокремлюють суміжні явища, зокрема **мобінг** — систематичне переслідування працівника колективом, і **хейзинг** — групове насильство в одностатевих колективах, що дозволяє уточнити межі визначення булінгу та уникати термінологічної плутанини [4].

Аналіз літературних джерел також демонструє, що булінг досліджують у різних контекстах: від шкільного середовища до закладів освіти загалом. Зокрема у педагогічних і психологічних розвідках відзначено, що булінг проявляється як тривала агресія, яка здебільшого ґрунтується на нерівності між агресором та жертвою, і включає як фізичні, так і психологічні форми цькування [5]. На правовому рівні булінг аналізується як різновид насильства, що призводить до негативних наслідків для психічного здоров'я та безпеки учасників освітнього процесу [6]. Таким чином, у межах запропонованої програми основна увага приділяється концептуальній і операціональній роботі з поняттям булінгу, обґрунтуванню його ключових характеристик, визначенню форм прояву і мотиваційних чинників, а також формуванню логіки подальшого емпіричного дослідження. Програма передбачає використання соціологічного опитування, інтерв'ю, спостережень та фокус-груп для системного аналізу явища [7].

Метою запропонованого дослідження є розробка програми соціологічного вивчення булінгу в молодіжному середовищі з метою подальшого емпіричного аналізу. Для досягнення цієї мети передбачено комплекс завдань, що включає концептуалізацію поняття «булінг», визначення його характеристик, операціоналізацію за формами, мотивами та об'єктами, а також розробку методологічної логіки проведення дослідження, включно з типологією суб'єктів булінгу і визначенням етичних аспектів збору даних. Булінг можна класифікувати за формами (прямий і опосередкований), мотивацією (прагнення утвердити статус, самозахист, бажання заподіяти шкоду) та типами суб'єктів (агресивний, тривожний, пасивний). Ця класифікація забезпечує методологічну основу для побудови соціологічного дослідження (див. рис. 1).

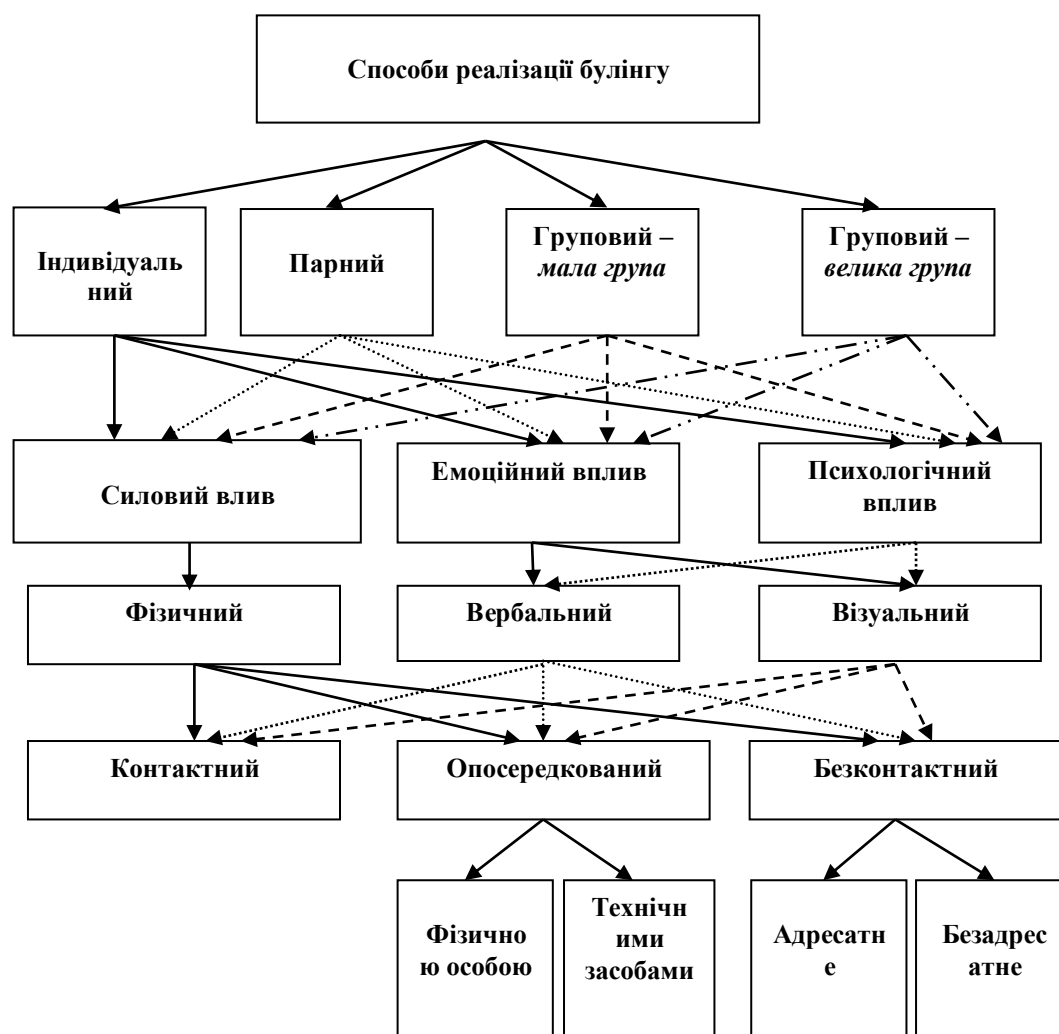

Рисунок 1. Способи реалізації булінгу

Об'єктом дослідження є молодь віком від 11 до 24 років, що перебуває у закладах освіти та молодіжних групах, тоді як предметом виступають прояви булінгу як систематичного переслідування та агресії, а також соціально-психологічні механізми цього явища.

У рамках програми дослідження поняття «булінг» операціоналізується через визначення його форм: прямий булінг, що включає фізичні дії або силове чіплення, та опосередкований, який проявляється у вигляді виключення зі спілкування, поширення чуток або наклепу. Суб'єкти булінгу можуть мати агресивний, тривожний або пасивний тип поведінки, а мотиваційні чинники охоплюють прагнення утвердити соціальний статус, бажання справити враження або переживання власної слабкості. Така операціоналізація дозволяє підготувати методологічні інструменти, зокрема анкети, спостереження, інтерв'ю та кейс-аналіз. (див. рис. 2).

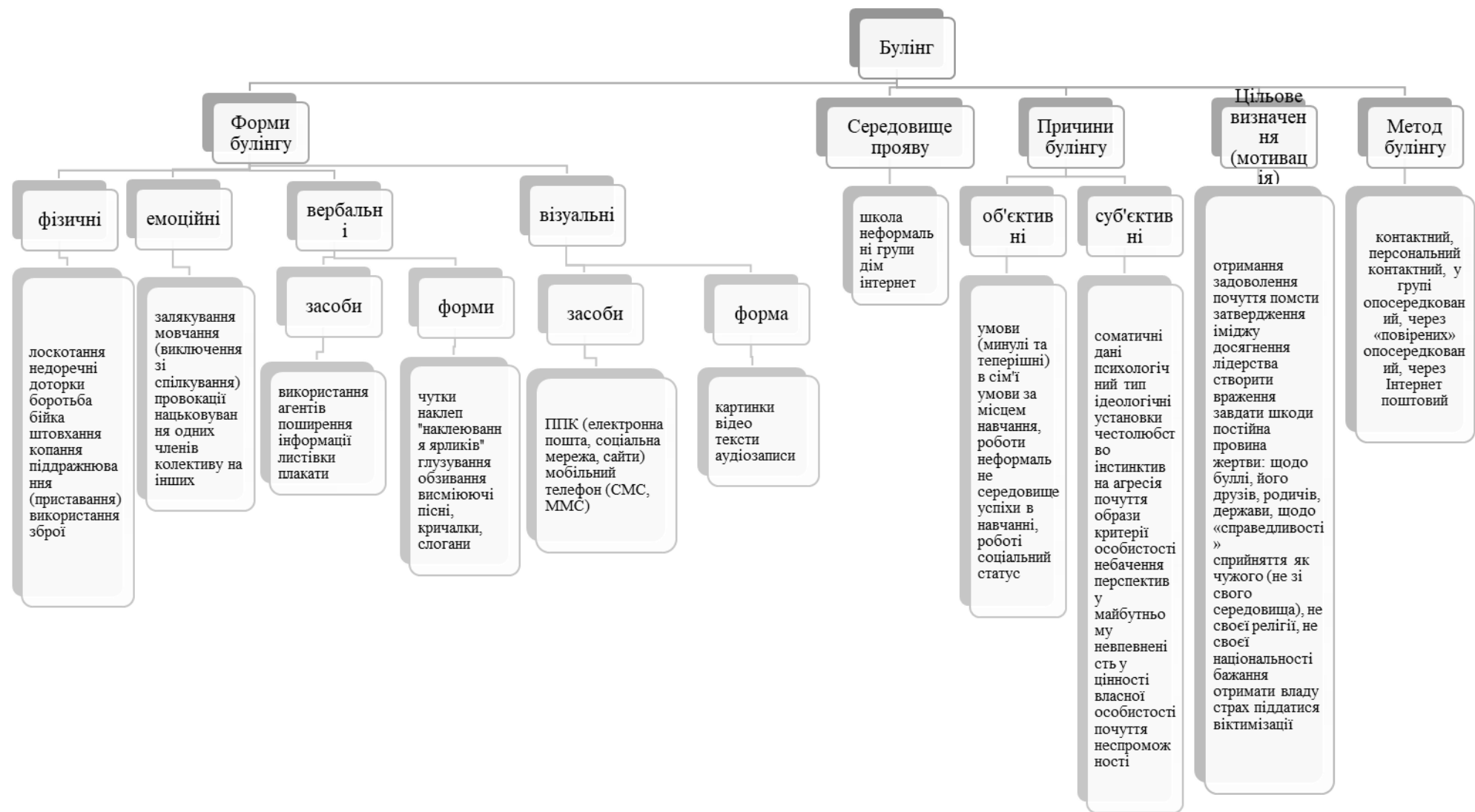

Рисунок 2. Булінг та його характеристики

Програма дослідження передбачає наступні етапи: підготовчий аналіз літератури, розробку інструментів збору даних, операціоналізацію понять, планування вибірки та методів збору інформації, визначення етичних аспектів дослідження. Далі передбачено методологічну обробку та аналіз інформації з урахуванням типів суб'єктів і форм булінгу.

Планові методи включають соціологічне опитування, спостереження, інтерв'ю та фокус-групи, а також аналіз нормативних актів та антибулінгових програм. Таке поєднання методів дозволяє комплексно вивчати явище та його соціально-психологічні механізми [8].

Таким чином програма соціологічного дослідження булінгу забезпечує системний підхід до вивчення явища, класифікує суб'єктів та форми агресії і окреслює методологічні засади майбутнього емпіричного аналізу. Вона формує наукову основу для подальшого збору даних та розробки ефективних превентивних заходів у молодіжному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стельмах С., Брочковська Ю. Булінг як соціально-психологічна проблема // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна.* – 2011. – № 2. – С. 145–154.
2. Красюк Т. Поняття «булінг» в українському законодавстві: проблеми визначення та правозастосування // *Право та інновації.* – 2025. – № 3(51).
3. Кормило О. Явище булінгу в освітньому просторі // *Проблеми гуманітарних наук. Психологія.* – 2015. – № 37. – С. 75–89.
4. Суденко Ю. Булінг як різновид насильства в закладах освіти // *Юридична психологія.* – 2022. – № 2(31). – С. 21–34.
5. Стрельченко О. Доктринальна характеристика детермінант булінгу в Україні // *Вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ.* – 2020. – № 1. – С. 56–67.
6. Аль Зубейді Р. С., Нагорняк О. А. Булінг як соціальне явище у школі : монографія. – Одеса : ОНУ, 2018. – 142 с.
7. Гоблик В. В., Щербан Т. Д. Методи дослідження в економіці: від теорії до аспірантської практики // *Ефективна економіка.* – 2025. – № 8.
8. Щербан Т. Д., Гоблик В. В. 2022 у дзеркалі громадської думки: монографія. – Мукачево : РВВ МДУ, 2024. – 261 с.

REFERENCES

1. Stelmakh, S. and Brochkovska, Yu. (2011) *Bulinh yak sotsialno-psykholohichna problema* (Bullying as a socio-psychological problem). *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia psykholohichna*, (2), pp. 145–154.
2. Krasiuk, T. (2025) *Poniattia "bulinh" v ukrainskomu zakonodavstvi: problemy vyznachennia ta pravozastosuvannia* (The concept of "bullying" in Ukrainian legislation: issues of definition and law enforcement). *Pravo ta innovatsii*, 3(51).
3. Kormylo, O. (2015) *Yavyshche bulinhu v osvithnomu prostori* (The phenomenon of bullying in the educational environment). *Problemy humanitarnykh nauk. Psykholohiia*, (37), pp. 75–89.

4. Sudenko, Yu. (2022) *Bulinh yak riznovyd nasylstva v zakladakh osvity* (Bullying as a form of violence in educational institutions). *Yurydychna psykholohiia*, 2(31), pp. 21–34.
5. Strelchenko, O. (2020) *Doktrynalna kharakterystyka determinant bulinhu v Ukraini* (Doctrinal characteristics of bullying determinants in Ukraine). *Visnyk Dniprovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, (1), pp. 56–67.
6. Al Zubeidi, R.S. and Nahorniak, O.A. (2018) *Bulinh yak sotsialne yavyshe u shkoli* (Bullying as a social phenomenon at school). Odesa: ONU.
7. Hoblyk, V.V. and Shcherban, T.D. (2025) *Metody doslidzhennia v ekonomitsi: vid teorii do aspirantskoi praktyky* (Research methods in economics: from theory to PhD practice). *Efektivna ekonomika*, (8).
8. Shcherban, T.D. and Hoblyk, V.V. (2024) *2022 u dzerkali hromadskoi dumky* (2022 in the mirror of public opinion). Mukachevo: RVV MDU.

УДК 004.9:004.8-048.22:657:005.2(045)

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК: ПРОБЛЕМИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Максименко Д. В., Шершун Я. І.

IMPLEMENTATION OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT ACCOUNTING: CHALLENGES, OPPORTUNITIES AND PROSPECTS

Maksymenko Diana, Shershun Yana

У статті досліджено ключові виклики, можливості та перспективи інтеграції сучасних інформаційних технологій у систему управлінського обліку. Розглянуто напрями цифрової трансформації, зокрема штучний інтелект, великі дані, ERP-системи, хмарні технології.

Ключові слова: інформаційні технології, управлінський облік, цифрова трансформація, ERP-системи, штучний інтелект, аналітика

This article examines the principal challenges, opportunities, and future prospects associated with integrating modern information technologies into management accounting systems. It explores directions of digital transformation including artificial intelligence, big data analytics, ERP systems, and cloud computing. The objectives are to map current trends in research and practice; to analyze empirical and conceptual evidence on barriers and enabling factors; to present expected outcomes and potential risks; and to outline directions for further studies. Methodologically, the study relies on a systematic literature review of recent peer-reviewed works, bibliometric synthesis, and comparative case analysis. The results indicate that while implementation of advanced information technologies can significantly enhance timeliness, accuracy, decision support, and adaptive capacity of management accounting, the process is hindered by institutional, technical, human, and security constraints. The conclusions suggest integrated strategies combining technological, organizational and regulatory components to foster sustainable transformation.

Keywords: information technologies, management accounting, digital transformation, ERP systems, artificial intelligence, analytics

Сучасна економічна динаміка ставить перед господарюючими суб'єктами

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>